

ارتقای سطح گردشگری در قلعه اختیارالدین با استفاده از اصول طراحی شهری

^۱ پوهنځیار پاسوبن عارفی عضو کادر علمی پوهنځی انجیری پوهنتون هرات
^۲ نامزد پوهنځیار همایون وحیدی عضو کادر علمی پوهنځی انجیری پوهنتون هرات

Abstract

Today, the tourism industry is the third largest industry in the world after the oil industry and automobile industry, which has attracted the attention of many countries and many measures have been taken in the field of its growth. Tourism includes different aspects of society such as social, economic, cultural and physical and causes their growth and improvement. Tourism can be classified according to different goals, one of which can be mentioned in order to preserve the identity of historical buildings. Meanwhile, the principles of urban design, which focus on improving the quality of buildings and places, can be one of the best and most effective methods for the growth of tourism in a place. The area studied in this research (Ekhtiaral-Din Castle), which is one of the valuable and historical buildings of Herat city and has many potentials to attract tourists, has been tried to use the principles of urban design and considering the preservation of its identity. Its tourism will be upgraded to become an attractive place for tourists. The current research is descriptive-analytical in terms of action type and practical in terms of purpose. The collected information is in the form of library study, interviews with urban experts, related government officials and observation, and after preparing the necessary information and knowing the background of the project, the information has been analyzed using the SWOT technique. At the end, in order to achieve the goals of the vision research, general goals, strategies and policies have been formulated. These policies are based on the principles of urban design, including accessibility, efficiency, social interactions, and the creation of appropriate furniture and flooring in the area. Finally, by using policies based on these principles, the tourism level of Ekhtiaral-Din Castle can be improved with regard to preserving its identity.

Key words: Tourism, Principles of urban design, Ekhtiaral-Din Castle, Historical buildings

¹ Email: Pasoon.Arefffi@gmail.com
Mob: (0093)798221111

² Email: homayounwahidy@gmail.com
Mob: (0093)793480673

چکیده

صنعت گردشگری امروزه پس از صنعت نفت و موتورسازی سومین صنعت بزرگ جهان است که توجه کشورهای زیادی را به خود جلب نموده و در زمینه رشد آن اقدامات متعدد را انجام داده اند. گردشگری ابعاد مختلفی از جامعه مانند اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی را در بر گرفته و سبب رشد و بهبود آنها می گردد. گردشگری میتواند نظر به اهداف مختلفی دسته بندی گردد که یکی از آنها را میتوان در راستای حفظ هویت بناهای با ارزش تاریخی یاد کرد. در این میان اصول طراحی شهری که تمرکز آنها بر روی بهبود سطح کیفی بناها و اماکن است میتواند یکی از بهترین روش ها برای رشد گردشگری یک مکان باشد. محدوده مورد مطالعه در این تحقیق (قلعه اختیارالدین) که یکی از بناهای با ارزش و تاریخی شهر هرات بوده و دارای پتانسیل های متعددی جهت جذب گردشگر میباشد، سعی شده است تا با استفاده از اصول طراحی شهری و با توجه بر حفظ هویت آن، سطح گردشگری آن ارتقاء داده شده، به مکانی جاذب گردشگر تبدیل شود. تحقیق حاضر به لحاظ نوع اقدام توصیفی _تحلیلی و به لحاظ هدف کاربردی می باشد. اطلاعات جمع آوری شده بصورت مطالعه کتابخانه ای، مصاحبه با متخصصین شهری، مسئولین دولتی مربوط و مشاهدات عینی بوده و پس از تهیه اطلاعات لازم و شناخت بستر طرح با استفاده از تکنیک سوات به تحلیل اطلاعات پرداخته شده است. در پایان جهت رسیدن به اهداف تحقیق چشم انداز، اهداف کلی، راهبردها و سیاست ها تدوین شده است. که این سیاست ها مبتنی بر اصول طراحی شهری بوده از جمله دسترسی، کارایی، تعاملات اجتماعی و ایجاد مبلمان و کف سازی مناسب در ساحه می باشد. که نهایتاً با استفاده از سیاست های مبتنی بر این اصول میتوان سطح گردشگری قلعه اختیارالدین را با توجه به حفظ هویت آن ارتقاء داد.

کلمات کلیدی: گردشگری، اصول طراحی شهری، قلعه اختیارالدین، بناهای تاریخی

۱. مقدمه

در دهه های اخیر، بی تردید، گردشگری یکی از پدیده های اجتماعی-اقتصادی مهم و دارای آثار فرهنگی، سیاسی و محیطی بوده که به صورت پدیده ای فراگیر و جهانی در آمده است. در چند دهه گذشته، گردشگری همواره رو به رشد و در حال متنوع شدن و یکی از بزرگترین بخش های اقتصادی جهان بوده است. از دهه ۱۹۵۰ م تا کنون، تعداد گردشگران بین المللی با وجود همه بحران های سیاسی (جنگ، انقلاب ها، آشوب و ناامنی) و اقتصادی (رکود اقتصادی، بحران سرمایه داری) در جهان همواره رو به رشد بوده است. ممکن است در مناطقی از جهان دچار رکود و در زمان کوتاه دچار کاهش شده باشد اما برآیند جهانی آن همیشه مثبت و دارای رشد زیادی بوده است (ویسی و مهباندوست، ۱۳۹۴: ۴). بر اساس جدیدترین گزارش سازمان جهانی گردشگری (۲۰۱۵) در سال ۲۰۱۴، از هر یازده شغل یک شغل، ۶ درصد صادرات و ۳۰ درصد ارائه خدمات در جهان، و به طور کلی ۹ درصد تولید ناخالص جهانی (۱۲۴۵ میلیارد دلار درآمد) مربوط به صنعت گردشگری بوده که

از ۱/۱۳ میلیارد نفر گردشگر بین‌المللی به دست آمده است. در کنار منافع مستقیم درآمدهای ارزی فراوان صنعت گردشگری، مواردی نظیر اشتغال‌زایی، رونق کسب و کار، توزیع ثروت، کمک به توسعه عدالت فضایی، ترویج و تبادل فرهنگی، کمک به توسعه صلح، تبلیغ و حفظ آثار فرهنگی و اجتماعی باعث شده است تقریباً همه کشورهای به دنبال بهره‌گیری از این صنعت در راستای منافع ملی خود باشند. این عوامل موجب شده است کارشناسان گردشگری را یکی از لوازم توسعه بدانند (ویسی، ۱۳۹۶: ۲). گردشگری، پدیده‌ای است که در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند به افزایش تولید، ارتقای سطح زندگی، رفاه عمومی و اشتغال بسیاری از عوامل تولید از جمله کار، سرمایه و زمین منجر شود. اقتصاددانان از صنعت گردشگری به عنوان یک صنعت مولد سرمایه و اشتغال‌زا نام می‌برند و توجه خاصی به این صنعت دارند؛ از این رو، معتقدند توسعه صحیح گردشگری به لحاظ اقتصادی، موجب افزایش ارزآوری می‌شود (شکوری و دیگران، ۱۳۹۶: ۲). امروزه گردشگری از چنان جایگاهی برخوردار است که صنعت سوم جهان بعد از صنایع نفت و خودرو قرار دارد و می‌رود در آینده‌ای نه چندان دور به صنعت نخست جهان تبدیل شود. به همین خاطر کشورهای جهان به هر نحوی کوشش می‌کنند تا سهمی از این خوان گسترده داشته باشند (خسروی، ۱۳۸۴: ۱).

طراحی شهری یکی از رشته‌های جدید و نوظهور در بخش مسائل شهری بوده که از ابتداء تا کنون نظریه پردازان و دانشمندان زیادی تعاریف مختلفی را از آن ارائه داده اند که از میان آنها می‌توان به تعاریف ذیل اشاره نمود: طراحی بخشی از هنر سازمان دادن فضای کالبدی است که با رشته‌های مختلف علمی و هنری مانند برنامه ریزی شهری، معماری و منظر سازی، ترافیک و حمل و نقل، روانشناسی، جامعه شناسی، اقتصاد، سیاست و فرهنگ سروکار دارد (شهابی و دیگران، ۱۴۰۲: ۴).

✓ طراحی شهری با شکل کالبدی عرصه عمومی در یک منطقه محدود شهر سروکار دارد و بنابر این بین دو مقیاس شناخته شده معماری که با شکل کالبدی عرصه خصوصی (ساختمان) در ارتباط است و برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای که با سازمان فضایی عرصه عمومی در مقیاس وسیع‌تری سروکار دارد قرار گرفته است (Gosling and Maintland, 1984:8).

✓ طراحی شهری زمینه و امکان بوجود آمدن تغییر و تحول کیفی را در محیط‌های شهری فراهم می‌سازد. طراح شهری ممکن است هرگز ساختمان خاص و یا ساختمان‌هایی را که

در طرح ارائه داده، طراحی نکند، بلکه مقررات لازم را برای حرفه‌ای‌هایی که در ساختن بناها نقش دارند، تهیه نماید (Pittas, 1980: 5).

طبیعی است که برای شکل‌گیری و خلق هر پدیده‌ای که متشکل از اجزاء و عناصر گوناگون بوده و برای پاسخگویی به نیازهایی و فراهم آوردن شرایط مناسبی برای فعالیت‌هایی طراحی و ساخته شده باشد، توجه به اصولی ضرورت دارد که رعایت آن اصول میتواند پدیده مورد نظر را به نسخه و وجه ایده آل و آرمانی‌اش نزدیکتر کند. علاوه بر اینها، شناخت و تدوین اصول، به آراء، نظرات، جهان بینی و فرهنگ طراح، سازنده، استفاده کننده و اداره کننده بستگی و ارتباط تام دارد. به این ترتیب، برای طراحی شهری نیز اصولی قابل تدوین است که به اجمال به برخی از آنها اشاره میشود.

اصول طراحی شهری مورد نظر، در پنج طبقه قابل دسته بندی اند که عبارت اند از:

- ← اصول مفهومی (باطنی، معنوی، فکری، ذهنی)
- ← اصول عینی (ظاهری، محسوس)
- ← اصول فکری طراح (که منبعث از جهان بینی طراح است یا اینکه مربوط به جهان بینی اهل شهر است و طراح سعی در ملحوظ داشتن آنها دارد)
- ← اصول خاص (برای هر موضوع، فضا یا عنصر شهری)
- ← اصول مدیریتی که به اداره شهر و فضاها و عناصر شهری مربوط است.

لغت توریسم از دو بخش تور و ایسم تشکیل شده که تور به معنای سفر یا گردش است و ریشه در لغت لاتین Turns به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدا و مقصد و چرخش را دارد که از یونانی به اسپانیا، فرانسه و در نهایت به انگلیس راه یافته است. ایسم نیز به معنی اندیشه و مکتب است. پس میتوان کلمه توریسم را مکتبی دانست که پایه و اساس آن سفر است. به نقل از سازمان جهانی گردشگری (WTO) توریسم پدیده اجتماعی، فرهنگی و تجاری بوده که مستلزم جابجایی مردم به مکانی غیر از محل سکونت و کار خود است. به اساس تعریفی دیگر توریسم به مجموعه مسافرتها‌یی گفته میشود که بین مبدا و مقصد با انگیزه‌های استراحتی، تفریحی، تفرجی، ورزشی، دیداری، تجاری، فرهنگی و یا گذران وقت اوقات فراغت انجام می‌گیرد و در آن شخص توریست مقصد اشتغال و اقامت دائم را ندارد. گردشگری به مجموعه فعالیت‌های اطلاق میشود که در جریان مسافرت

¹ World Tourist Organization

یک گردشگر اتفاق می افتد، این فرایند شامل هر فعالیتی از قبیل برنامه ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و حتی یادآوری خاطرات آن نیز میشود. همچنین فعالیتی را که گردشگر به عنوان بخشی از سفر انجام میدهد، نظیر خرید کالاهای مختلف و تعامل میان میزبان و مهمان را نیز دربر میگیرد.

مسافرت، سفر و از جایی به جای دیگر نقل مکان کردن از دیرباز در ذات آدمی بوده و جزء لاینفک زندگی و وجود انسان است. سفر و مسافرت دارای قدمت دیرینه‌ای است و به جرأت می‌توان گفت توریسم از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته است و به تدریج مراحل تکامل خود را طی کرده و به موضوع فنی، اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی کنونی رسیده است (شیخ زاده؛ به نقل از رضوانی، ۱۳۷۷: ۳). گردشگری بر اساس چندین برآورد و مطابق نظر سازمان جهانی گردشگری، که وابسته به سازمان ملل متحد است، بزرگترین صنعت و فعالیت اقتصادی جهان می‌باشد؛ بزرگ‌تر از صنایع دفاع، تولیدات صنعتی، نفت و کشاورزی. این صنعت، گسترده‌ترین صنعت خدماتی است و یقیناً در سده آینده با سرعتی بیش از گذشته و امروز گسترش خواهد یافت (لطفی خاچکی، ۱۳۸۷: ۲). اغلب کشورها به گردشگری به عنوان یک ضرورت نگاه می‌کنند و از تمامی ظرفیت‌ها و امکانات خود استفاده می‌کنند تا به کسب منافع و مزایای مورد نظر خود دست یابند (قالیباف و شعبانی‌فرد، ۱۳۹۰: ۲). گردشگری، فعالیت اقتصادی است که به دلیل ماهیت و ویژگی‌های خاص آن، فرصت‌های مناسبی را برای ورود به عرصه‌ی تجارت بین‌المللی، فارغ از سطح توسعه یافتگی کشورها فراهم می‌آورد (رسولی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱). امروزه توسعه صنعت گردشگری، به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته که با بحران بیکاری و محدودیت‌های منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه‌اند، اهمیت بسزایی دارد. همچنین گردشگری ارتباطات گسترده‌ای با توسعه اقتصادی دارد. از سویی می‌توان فقط به شاخص‌های اقتصادی به منزله منبع درآمد کشورها توجه کرد و از سوی دیگر می‌توان گردشگری را به عنوان بخشی از خدمات معرفی کرد (جعفری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱).

افغانستان یکی از کشورهای باستانی و دارای مناطق فرهنگی و تاریخی زیادی می‌باشد که می‌توان آن‌را به یک مکان مهم گردشگری تبدیل نمود. این کشور که دارای تمدن کهن و جاذبه‌های بی‌نظیر گردشگری می‌باشد، در سال ۱۳۴۴ عضو سازمان جهانی گردشگری شد. کمی قبل تر از آن در سال ۱۳۲۷ افغانستان اداره توریسم را تاسیس کرده بود. این کشور به علت برخورداری از جاذبه‌های

بی نظیر گردشگری و طبیعت بکر، محل حضور گردشگران گردیده و یک سال پس از عضویت افغانستان در سازمان جهانی توریسم، نخستین گروه از جهانگردان به این کشور سفر کردند. انکشاف صنعت توریسم نه تنها از نظر اقتصادی برای افغانستان اهمیت خاص دارد، بلکه از نظر فرهنگی نیز مهم است و با توسعه این صنعت می توان از آن برای نهادهای سازی صلح، شناخت مردم افغانستان از همدیگر و ایجاد روحیه هم زیستی مسالمت آمیز، استفاده نمود. در این میان شهر هرات که قطب صنعتی و فرهنگی افغانستان به شمار میرود، صاحب مکان های متعدد و با ارزش تاریخی، مناظر و چشم اندازهای طبیعی و ساحات باستانی زیادی است که همه اینها از جمله موارد مهم در جذب گردشگر اند. یکی از مراکز عمده تاریخی گردشگری این ولایت قلعه اختیارالدین (ارگ هرات) می باشد. لذا در این تحقیق سعی به عمل آمده است تا سطح گردشگری این مکان تاریخی و با هویت فرهنگی را افزایش داده، آن را دوباره به یک مکان جاذب گردشگر و با هویت تاریخی تبدیل نمایم.

اما متأسفانه به دلیل ناامنی های چند دهه گذشته و نبود مدیریت و برنامه ریزی درست در جهت ارتقاء سطح گردشگری این ولایت و در ضمن عدم توجه مسئولین ذیربط، سبب شده تا نقش این صنعت کمرنگ شده و حتی به فراموشی سپرده شود. از این رو، این تحقیق به هدف ارتقاء سطح گردشگری با استفاده از اصول طراحی شهری قلعه اختیارالدین شهر هرات که کدام اصول طراحی شهری منجر به ارتقاء سطح گردشگری قلعه اختیارالدین شهر هرات میگردد؟ انجام شده است. در این تحقیق به بررسی گردشگری، اصول طراحی شهری و ارتقاء سطح گردشگری با استفاده از اصول طراحی پرداخته شده است.

۲. روش تحقیق

فرایند حاکم بر این تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی میباشد. معلومات جمع آوری شده با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و از طریق مصاحبه و پرسشنامه ها می باشد که با استفاده از تحلیل سوات، مطالعات بدست آمده طراحی جدید را پیرامون رشد و ارتقاء سطح گردشگری قلعه اختیارالدین با استفاده از اهداف و راهکارهای طراحی شهری ارائه می دهد. نمونه آماری تحقیق از میان جامعه آماری به روش غیر تصادفی بوده که به اساس یک ورکشاپ دایر شده به تعداد ۳۰ تن از محصلین دیپارتمنت شهرسازی دانشکده انجینیری و متخصصین رشته شهرسازی می باشند. در

این تحقیق از روش های مصاحبه، مشاهده و مطالعه کتابخانه‌ای و بعضی پایان نامه‌ها و مقالات مرتبط برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

۳. یافته های تحقیق

قلعه اختیارالدین نخستین قلعه استوار منطقه هرات در افغانستان است که اهالی آن به رهنمایی شمیره دختر فریدون به منظور رهایی از چیرگی و باجگیری دشمن آباد کردند. در سده چهارم پیش از میلاد در پی تهاجم اسکندر مقدونی ویران ولی پس از آن به فرمان خود او از نو آباد شد. این قلعه دوباره در اثر هجوم چنگیز خان ویران ولی بعداً در عصر فخرالدین (۶۸۷-۷۰۶) توسط وزیرش اختیارالدین آباد شده و بنام وی نامیده شد. در سال ۸۱۰ در دوره شاهرخ فرزند تیمور لنگ که پایتخت خراسان را از سمرقند به هرات انتقال داد علاوه بر ترمیم ویرانی‌های گذشته به استوارسازی و آراستن این قلعه نیز پرداخته شد. این بنا در قرن هفتم توسط اختیارالدین مرمت شد و پس از خرابی‌های زمان مغولان مجدداً توسط ملک فخرالدین کُرت تعمیر شد. قلعه اختیارالدین به دلیل مرکزیت حکومتی و نظامی همیشه مورد تخریب و صدمات نیروهای مهاجم بوده است. این قلعه در زمان داوود خان (۱۹۷۵م) توسط یونسکو شروع به مرمت آن شد که متأسفانه به دلیل روی کار آمدن رژیم کمونیستی نیمه کار ماند. پس از فروکش جنگ در افغانستان و ارتباط دوباره ولایت هرات با سازمان یونسکو در سال ۲۰۰۷ میلادی، این قلعه دوباره به کمک مالی ایالات متحده ترمیم گردید. این قلعه با هزینه ۲۰۴ میلیون دالر آمریکایی از بودجه کشورهای آمریکا و آلمان بازسازی شد و در سال ۱۳۹۰ به گونه رسمی توسط مقام‌های حکومت افغانستان و نهادهای فوق گشایش یافت. قلعه اختیارالدین در سال‌های اخیر به عنوان محل موزه شهر هرات مورد استفاده قرار می‌گیرد.

تصویر ۱: نماهایی از قلعهٔ اختیارالدین

۱-۳. مشخصات

قلعه در قسمت شمالی شهر هرات بین محل قطبیچاق و محلهٔ بردرانپها بر روی پشته‌ای بلند واقع شده است. این قلعه حدود ۵۰۰ متر مربع مساحت داشته و بلندترین نقطهٔ آن ۲۰ متر ارتفاع دارد. در حال حاضر دارای ۱۳ برج می‌باشد که از خشت خام ساخته شده است. برج‌های قلعهٔ اختیارالدین در زمان تیموریان (شاهرخ میرزا) دارای تزئینات کاشی کاری شده بوده و همچنین روی دو برج آن نیز در حال حاضر این تزئینات به چشم می‌خورد. در پایین برج کتیبه‌ای به خط کوفی سفید کار شده و در قسمت بالا در میان گره‌های ترنجی شکل با خطوط کوفی بنائی روبرو هستیم بناءً به نظر بعضی

منابع در دوره تیموریه داخل قلعه اطاقی وجود داشته که اتاق زرنگار نامیده می‌شده و تمامی دیوارها و سقف‌ها نقاشی و تزئین شده بودند که متأسفانه امروز وجود ندارد.

تصویر ۲: نمایی از برج‌های قلعهٔ اختیارالدین

جدول ۱: نقاط قوت موجود ساحه

شماره	نقاط قوت
S1	موجودیت موزیم هرات در ارگ
S2	مرمت و بازسازی ارگ (بنیاد آغا خان، یونسکو)
S3	موجودیت اماکن تاریخی در شهر قدیم
S4	برگزاری همایش‌های سنتی و ملی در ارگ
S5	علاقه‌مندی مردم محل برای برقراری ارتباط با گردشگران
S6	موجودیت ادارات اطلاع‌رسانی همچون اطلاعات و فرهنگ
S7	افزایش میزان گردشگران

جدول ۲: نقاط ضعف موجود ساحه

شماره	نقاط ضعف
W1	نبود برنامه ریزی و مدیریت درست
W2	موجودیت ازدحام و شلوغی زیاد
W3	نبود اماکن و تسهیلات اقامتی
W4	عدم موجودیت پیاده‌روهای مناسب، جهت پیاده روی و دیدن منطقه

W5	عدم موجودیت کاربری های متناسب با ساحات تاریخی
W6	عدم موجودیت فضای سبز مناسب
W7	نبود شرکت های تور گردشگری
W8	عدم استفاده همگانی مردم شهر از مکان های گردشگری
W9	نبود هماهنگی بین ادارات ذیدخل
W10	نبود رهنمایی ها برای گردشگران (بروشورها و بنرهای رهنما)

جدول ۳: فرصت های پیش رو

شماره	فرصت ها
O1	موجودت کمیسیون احیای بافت تاریخی
O2	اشتغال زایی و رشد اقتصادی
O3	احیای هویت شهری و ملی
O4	رشد صنایع و هنرهای بومی
O5	قابلیت ثبت در یونسکو
O6	رشد هویت بافت های مجاور
O7	افزایش سطح فرهنگ محل
O8	توسعه اماکن اقامتی
O9	استفاده از رسانه های جمعی در جهت معرفی ارگ و سایر ساحات تاریخی
O10	کثرت ساحات و آبدات تاریخی

جدول ۴: تهدید های پیش رو

شماره	تهدید ها
T1	نبود امنیت
T2	ایجاد تغییر در فرهنگ مردم
T3	ساخت و ساز های غیر معیاری و خود سر در اطراف ارگ و سایر ساحات تاریخی
T4	موجودیت کاربری های ناهمگون در کنار ارگ و سایر ساحات تاریخی

T5	ایجاد تغییرات فیزیکی در بافت و پایین آمدن ارزش آن
T6	نبود فرهنگ درست پذیرایی از گردشگران

جدول ۵: تحلیل عوامل راهبردی داخلی

عوامل راهبردی داخلی

نقاط قوت	اهمیت (۱-۵)	وزن (۱-۱۰)	امتیاز (۱-۴)	امتیاز نهایی
موجودیت موزیم هرات در ارگ	۵	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
مرمت و بازسازی ارگ (بنیاد آغا خان، یونسکو)	۴	۰,۰۶	۳	۰,۱۸
موجودیت اماکن تاریخی در شهر قدیم	۵	۰,۰۷	۳	۰,۲۱
برگذاری همایش های سنتی و ملی در ارگ	۵	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
علاقه مندی مردم محل برای برقراری ارتباط با گردشگران	۳	۰,۰۴	۳	۰,۱۲
موجودیت ادارات اطلاع رسانی همچون اطلاعات و فرهنگ	۳	۰,۰۴	۳	۰,۱۲
افزایش میزان گردشگران	۵	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
نقاط ضعف	اهمیت (۱-۵)	وزن (۱-۱۰)	امتیاز (۱-۴)	امتیاز نهایی
نبود برنامه ریزی و مدیریت درست	۴	۰,۰۶	۱	۰,۰۶
موجودیت ازدحام و شلوغی زیاد	۵	۰,۰۷	۲	۰,۱۴
نبود اماکن و تسهیلات اقامتی	۴	۰,۰۶	۱	۰,۰۶
عدم موجودیت پیاده روهای مناسب، جهت پیاده روی و دیدن منطقه	۵	۰,۰۷	۲	۰,۱۴
عدم موجودیت کاربری های متناسب با ساحات تاریخی	۴	۰,۰۶	۲	۰,۱۲
عدم موجودیت فضای سبز مناسب	۵	۰,۰۷	۲	۰,۱۴

۰,۰۴	۱	۰,۰۴	۳	نبود شرکت های تور گردشگری
۰,۰۸	۲	۰,۰۴	۳	عدم استفاده همگانی مردم شهر از مکان های گردشگری
۰,۰۶	۱	۰,۰۶	۴	نبود هماهنگی بین ادارات ذیدخل
۰,۰۴	۱	۰,۰۴	۳	نبود رهنمایی ها برای گردشگران (بروشورها و بنرهای رهنما)
۲,۳۵				جمع کل

جدول ۶: تحلیل عوامل راهبردی خارجی

عوامل راهبردی خارجی				
فرصت ها	اهمیت (۵-۱)	وزن (۱-۱)	استیلاز (۴-۱)	استیلاز نهایی
موجودیت کمیسیون احیای بافت تاریخی	۴	۰,۰۵۲	۴	۰,۲۰۸
اشتغال زایی و رشد اقتصادی	۵	۰,۰۶۵	۴	۰,۲۶
احیای هویت شهری و ملی	۴	۰,۰۵۲	۳	۰,۱۵۶
رشد صنایع و هنرهای بومی	۵	۰,۰۶۵	۴	۰,۲۶
قابلیت ثبت در یونسکو	۴	۰,۰۵۲	۴	۰,۲۰۸
رشد هویت بافت های مجاور	۳	۰,۰۳۹	۴	۰,۱۵۶
افزایش سطح فرهنگ محل	۵	۰,۰۶۵	۴	۰,۲۶
توسعه اماکن اقامتی	۴	۰,۰۵۲	۳	۰,۱۵۶
استفاده از رسانه های جمعی در جهت معرفی ارگ و سایر ساحات تاریخی	۳	۰,۰۳۹	۳	۰,۱۱۷
کثرت ساحات و آبدات تاریخی	۴	۰,۰۵۲	۴	۰,۲۶
تهدید ها	اهمیت (۵-۱)	وزن (۱-۱)	استیلاز (۴-۱)	استیلاز نهایی
نبود امنیت	۵	۰,۰۶۵	۲	۰,۱۳
ایجاد تغییر در فرهنگ مردم	۵	۰,۰۶۵	۲	۰,۱۳

۰،۱۳	۲	۰،۰۶۵	۵	ساخت و ساز های غیر معیاری و خود سر در اطراف ارگ و سایر ساحات تاریخی
۰،۱۳	۲	۰،۰۶۵	۵	موجودیت کاربری های ناهمگون در کنار ارگ و سایر ساحات تاریخی
۰،۰۳۹	۱	۰،۰۳۹	۳	ایجاد تغییرات فیزیکی در بافت و پایین آمدن ارزش آن
۰،۰۳۹	۱	۰،۰۳۹	۳	نبود فرهنگ درست پذیرایی از گردشگران
۳،۳۴				جمع کل

۳-۲. چشم انداز، اهداف و استراتژی‌ها

۳-۲-۱. چشم انداز

قلعه اختیارالدین اثری با هویت تاریخی و جاذب گردشگر.

۳-۲-۲. اهداف کلان

- ❖ بازدهی هویت تاریخی قلعه اختیارالدین به آن.
- ❖ افزایش سطح گردشگری قلعه اختیارالدین.
- ❖ ساماندهی فضای اطراف قلعه جهت افزایش تعداد گردشگران.

۳-۲-۳. راهبردها

راهبردهای تعیین شده برای رسیدن به اهداف فوق قرار ذیل اند:

راهبردهای رسیدن به هدف بازدهی هویت قلعه اختیارالدین به آن

- ✓ ایجاد کاربری‌های همگون با محدوده.
- ✓ احیای بافت‌های مجاور جهت برجسته تر شدن بافت قلعه اختیارالدین.

راهبردهای رسیدن به هدف افزایش سطح گردشگری قلعه اختیارالدین

- ✓ ایجاد اماکن و تسهیلات اقامتی در محدوده.
- ✓ توسعه زیرساخت‌ها و خدمات اساسی در محل.
- ✓ تهیه برنامه‌های معلوماتی جهت معرفی قلعه به مردم شهر و سایر ولایات.

راهبردهای رسیدن به هدف ساماندهی فضای اطراف قلعه جهت افزایش تعداد گردشگران

- ✓ افزایش کاربری‌های محلی و بومی در اطراف قلعه.
- ✓ همکاری با کمیسیون بافت تاریخی جهت ایجاد طرح‌های ساماندهی.

✓ افزایش تعاملات اجتماعی در محیط همجوار.

✓ نظم بخشی به خیابان‌ها و فضاهای اطراف با استفاده از اصول طراحی شهری.

۳-۳. سیاست‌ها

برای رسیدن به راهبردها و اهداف تحقیق سیاست‌های اجرایی ذیل تدوین شده اند:

ایجاد کاربری‌های همگون با محدوده

✓ جابجایی کاربری‌های همچون عتیقه فروشی، کتاب فروشی، دکان‌های عرضه کننده تولیدات محلی و غیره.

✓ انتقال کاربری‌های ناسازگار به سایر نقاط شهر.

✓ اخذ کمک‌های دولتی جهت ایجاد و گسترش تولیدات محلی.

احیای بافت‌های مجاور جهت برجسته‌تر شدن بافت قلعه اختیارالدین

✓ بازگو نمودن اهمیت گردشگری به مسئولین دولتی جهت اخذ کمک‌های مالی بخاطر مرمت و بازسازی اماکن قدیمی مجاور.

✓ تخریب بافت‌های غیر قابل استفاده و فرسوده و ساخت تسهیلات لازم، مانند اماکن اقامتی، فضاهای تفریحی، رستوران و غیره.

ایجاد اماکن و تسهیلات اقامتی در محدوده

✓ ساخت فضاهایی برای استراحت کوتاه مدت در اطراف خیابان مانند نصب مبلمان شهری.

✓ ایجاد فضاهای سبز مناسب.

✓ ساخت هتل‌ها و مسافرخانه‌ها برای گردشگران جهت سپری نمودن شب در آنها.

توسعه زیرساخت‌ها و خدمات اساسی در محل

✓ ایجاد سرویس‌های بهداشتی عمومی.

✓ نصب چراغ‌ها و نورپردازی جهت استفاده در شب.

✓ ایجاد دسترسی به شبکه حمل و نقل عمومی.

✓ بازسازی خیابان‌ها، پیاده راه‌ها و ایجاد کف‌سازی مناسب آنها.

تهیه برنامه‌های معلوماتی جهت معرفی قلعه به مردم شهر و سایر ولایات

- ✓ ایجاد صفحه رسمی اینترنتی جهت ارائه معلومات و بیان خصوصیات و ویژگی‌های ارگ.
- ✓ برگزاری کنفرانس‌ها و سمینارهای معلوماتی در سطح شهر و کشور.
- ✓ تهیه بروشورهای رهنما و پخش آنها در میان مردم.
- ✓ برگزاری همایش‌های محلی و سنتی در داخل قلعه جهت بازدید مردم از فضای داخل ارگ.

افزایش کاربری‌های محلی و بومی در اطراف قلعه

- ✓ ایجاد رستوران‌های کوچک و دکه‌های غذایی جهت ارائه غذاهای محلی.
- ✓ جابجایی مشاغلی چون قالین بافی‌ها، انتیک فروشی‌ها، دکان‌های عرضه کننده لباس‌ها و اجناس محلی و غیره.

همکاری با کمیسیون احیای بافت تاریخی جهت ایجاد طرح‌های ساماندهی

- ✓ برگزاری جلسات رسمی بین کمیسیون و متخصصین شهرسازی جهت تهیه طرح‌های توسعه‌ی و ساماندهی.
- ✓ سهم دادن سکتور خصوصی جهت سرمایه گذاری برای انجام طرح‌ها.
- ✓ تهیه برنامه‌های عملیاتی و نظارتی جهت انجام پروژه‌ها.

افزایش تعاملات اجتماعی در محیط همجوار

- ✓ ایجاد فضاهای تفریحی.
- ✓ ایجاد فضاهای سبز با مبلمان مناسب.
- ✓ برگزاری سرگرمی‌های خیابانی.

نظم بخشی به خیابان‌ها و فضاهای اطراف با استفاده از اصول طراحی شهری

- ✓ ایجاد کف‌سازی مناسب و جاذب در سطح پیاده‌روها.
- ✓ رنگ آمیزی و تزئین جذاب ساختمان‌ها برای جلب توجه بیشتر شهروندان و گردشگران.
- ✓ ایجاد فواره‌ها و آب نماها در محدوده مجاور.
- ✓ ایجاد پوشش گیاهی منظم جهت افزایش تمایل گردشگران برای بازدید از ارگ و محیط اطراف.

۴. بحث و نتیجه گیری

امروزه صنعت گردشگری به عنوان گسترده ترین صنعت خدماتی و یکی از بزرگترین منابع اقتصادی جهان محسوب میشود. به طوریکه در بین شهرهای مختلف حالتی بسیار رقابتی یافته است و حتی شهرهایی که از جذابیت های بیشتر گردشگری برخوردار اند تلاش می کنند تا از طریق فراهم آوردن جذابیت های خاص و گوناگون میزان گردشگر را با برگذاری همایش ها، جشنواره های فصلی، سمینارهای تخصصی، مسابقات علمی، فرهنگی و ورزشی، تخفیف های ویژه فصلی و صدها طرح و راهکار باعث جذب و ماندگاری بیشتر گردشگران گردند. از این رو قلعه اختیارالدین هرات که یکی از جاذبه های بسیار مشهور و با ارزش این شهر است متأسفانه به دلیل کم توجهی مسئولین نقش و جایگاه خویش را در بین مردم و در سطح کشور و منطقه از دست داده است. لذا در این تحقیق سعی شده است تا با استفاده از اصول طراحی شهری که تاکید آنها بر روی افزایش سطح کیفی یک بنا است میزان گردشگری قلعه اختیارالدین را ارتقاء داده و در ضمن هویت و ارزش این قلعه را نیز حفظ بسازیم. به این منظور پس از مطالعه و بررسی تجارب سایر کشورها و محدوده تحقیق، اطلاعاتی بدست آمد که پس از تجزیه و تحلیل آنها از طریق ماتریس سوات جهت رسیدن به هدف تحقیق اهداف و راهکارهای اجرایی تدوین گردید. از جمله راهکارهای رشد گردشگری در ساحه قلعه اختیارالدین با تاکید بر حفظ هویت آن میتوان به مواردی از جمله ایجاد کاربری های همگون با محدوده، احیای بافت مجاور جهت برجسته تر شدن بافت قلعه اختیارالدین، ایجاد اماکن و تسهیلات اقامتی در محدوده، توسعه زیرساخت ها و خدمات اساسی در محل، افزایش کاربری های بومی و محلی در اطراف قلعه و افزایش تعاملات اجتماعی در محیط همجوار نام برد.

۵. فهرست منابع

۱. خسروی، حسین. (۱۳۸۴). بررسی توانمندی های گردشگری استان قم و اثرات آن در توسعه این استان. پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری.
۲. رسولی، سید حسن؛ قرنجیک، عبدالغفار و رجایی، مرجان. (۱۳۹۴). بررسی و ارزیابی برنامه راهبردی و اجرایی توسعه صنعت اقتصادی و گردشگری در (شهرستان ساری). دومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهرسازی.
۳. شیخ زاده، ابراهیم. (۱۳۹۴). مدل سازی عوامل مؤثر در بهبود کیفیت زندگی با تاکید بر تأثیرات توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: شهر تهران). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال هشتم، شماره اول.

۴. شکوری، بهرام؛ خوشنویس یزدی، سهیلا؛ ناطقیان، نیلوفر. (۱۳۹۶). تاثیر توسعه گردشگری بر اقتصاد ایران. پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار. سال ۸. شماره ۱۶. صص ۳۳-۵۲.
۵. شهبایی، سید محمد رضا؛ شکران، محمد؛ حیدری فنونی، مریم. (۱۴۰۲). بررسی چگونگی ارتقاء کیفیت زندگی شهری با رویکرد طراحی شهری. دومین همایش بین‌المللی معماری، عمران علوم زمین و محیط زیست سالم. همدان.
۶. جعفری، عزیزالله؛ نادعلی‌پور، زهرا؛ حیدری‌فر، زهرا و باقری محسن. (۱۳۹۹). ایجاد اشتغال صنعت گردشگری با رویکرد پویایی سیستم‌ها. انجمن علمی گردشگری ایران. سال نهم. شماره سوم.
۷. قالیباف، محمد باقر و شعبانی‌فرد محمد. (۱۳۹۰). ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری بر اساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سمنان). فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی. سال ۲۶. شماره دوم.
۸. لطفی خاچکی، بهنام. (۱۳۸۷). گردشگری به مثابه یک صنعت. پرتال جامع علوم انسانی. سال اول. شماره دوم. صص ۲۰۶-۱۷۱.
۹. ویسی، هادی و خدیجه مهماندوست. (۱۳۹۴). بررسی موانع توسعه صنعت گردشگری بین‌المللی ایران با تأکید بر گردشگری ورودی. فصلنامه ژئوپلیتیک. سال ۱۱. شماره ۱. صص ۱۳۵-۱۵۶.
۱۰. ویسی، هادی. (۱۳۹۶). بررسی سیاست‌گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی. دوره ۷. شماره ۲۵.
11. Gosling, D. and Maintland, B. (1984). "Concepts of Urban Design", Academy Editions, London.
12. Pittas, M.J. (1980). "Defining Urban Design", Journal of Urban Design, Vol.1, No.2, Jan./Feb.

